

Οι Αγώνες της Βορείου Ηπείρου (1912 - 1922).

Γράφει ο Ιωάννης Κρασάς, Αντιστράτηγος ε. α.

«Τα Γιάννενα ονειρεύονται, η Κρήτη ξαποσταίνει, βουβή η Θεσσαλονίκη, η Αθήνα ξεφαντώνει... Ποιός βογκάει σα να πεθαίνει;— Χιμάρα, ολόρθη! Οι λύκοι».

Από το ποίημα «Χιμάρα-Οι Λύκοι» του Κωστή Παλαμά.

Η Βόρειος Ήπειρος.

Τα εθνολογικά, ιστορικά και γεωπολιτικά σύνορα της Βορείου Ηπείρου εκτείνονται μέχρι του ποταμού Γενούσου (Σκούμπι). Ο αρχαίος γεωγράφος Στράβων [1] (64 π.Χ-24 μ.Χ.) τα όρισε ακόμη βορειότερα προς το Δυρράχιο (βιβλίο Ζ' 322-31). Η Ελλάδα περιέλαβε την Βόρειο Ήπειρο στις εθνικές της διεκδικήσεις, αλλά περιόρισε τις βλέψεις της μέχρι του Αυλώνος, για αποφύγει τη σύγκρουση με την Ιταλία, Αυστρία και Σερβία. Οι Βορειοηπειρώτες διέθεταν ελληνική συνείδηση και διακατέχονταν από ακραιφνές πατριωτικό φρόνημα. Δεν πρέπει να λησμονούμε τους εθνικούς ευεργέτες που κατάγονταν από τη Βόρειο Ήπειρο: Τους Ευάγγελο και Κωνσταντίνο Ζάππα (Λάμποβο της επαρχίας Τεπελενίου), τον Απόστολο Αρσάκη (Χοτίχοβο της επαρχίας Πρεμετής), τους Γεώργιο και Σίμωνα Σίνα (Μοσχόπολη της Επαρχίας Κορυτσάς) και πολλούς άλλους. Βλέπε : [Εθνικοί Ευεργέτες από την Β. Ήπειρο.](#)

Από τα εδάφη που απελευθερώθηκαν (Μακεδονία, Νησιά του Αιγαίου και Ήπειρος), κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-13, όλα ενσωματώθηκαν στο κορμό της πατρίδος, πλην της Βορείου Ηπείρου. Το μελάνι των συνθηκών υπερίσχυσε του τιμίου αίματος όλων αυτών που πολέμησαν για την ελευθερία της.

Η Μεγάλη Εξόρμηση.

Η 4^η Οκτ 1912 αποτελεί ημερομηνία ορόσημο στην ιστορία της νεωτέρας Ελλάδος, διότι σηματοδότησε την έναρξη των Βαλκανικών Πολέμων [2], χάριν των οποίων η πατρίδα μας διπλασιάσθηκε σε έκταση και πληθυσμό. Την ημέρα εκείνη ο Έλληνας Πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη Ιωάννης Γρυπάρης [3] (1848-1922), επέδωσε στο Βεζίρη της Υψηλής Πύλης Κιαμήλ Πασά (1833-1913) [4], την ανακοίνωση της κηρύξεως του πολέμου της χώρας μας κατά της Τουρκίας. Συγχρόνως με την Ελλάδα κήρυξαν τον πόλεμο η Σερβία, η Βουλγαρία και το Μαυροβούνιο [5]. Ο Ελληνικός Στρατός προήλασε προς τη κατεύθυνση της Μακεδονίας που καθόρισε ως τη «Κυρία Προσπάθεια», και προς την Ήπειρο ως τη «Δευτερεύουσα» [6].

Η Απελευθέρωση της Χιμάρας ή Χειμάρρας. [7].

Την 5^η Νοεμβρίου 1912, ο Συνταγματάρχης Χωροφυλακής Σπύρος Σπυρομήλιος (1864-1930) [8] επικεφαλής σώματος εθελοντών [9], κατόπιν εντολής του Πρωθυπουργού και Υπουργού Στρατιωτικών Ελευθερίου Βενιζέλου, μεταφέρθηκαν από την Κέρκυρα με πλοία του Πολεμικού Ναυτικού [Ατμομυοδρόμωνες [10] «Αχιλλέας», «Ευρώτας» και «Πηνειός»], στις ακτές της Βορείου Ηπείρου. Στην συνέχεια απελευθέρωσε την Χιμάρα και τα χωριά Πόρτο Παλέρμο, Βουνό, Πήλιουρη, Κηπαρό και Κούδεσι. Η Ελληνική σημαία κυμάτισε για πρώτη φορά στη πολύπαθη πόλη, ενώ ο Σπυρομήλιος σε μια έμπληη πατριωτισμού προκήρυξη [11] ανακοίνωσε την ένωση της Χιμάρας με την Ελλάδα. Ο Σπυρομήλιος νίκησε τα τμήματα Τούρκων και Αλβανών που στάλθηκαν εναντίον του. Μετά την αποτυχημένη απόβαση του Ελληνικού Στρατού στους Άγιους Σαράντα, παρότι διατάχθηκε, αρνήθηκε να εγκαταλείψει τους ομογενείς μας Βορειοηπειρώτες.

Ο Συνταγματάρχης Χωροφυλακής Σπύρος Σπυρομήλιος.

Η Κήρυξη της Αλβανικής Ανεξαρτησίας.

Στις 28 Νοεμβρίου 1912 στον Αυλώνα, συνήλθαν 83 αντιπρόσωποι από όλη τη χώρα και κήρυξαν την ανεξαρτησία της Αλβανίας. Στις 4 Δεκεμβρίου 1912, στη δεύτερη σύνοδο της συνελεύσεως συγκροτήθηκε η Προσωρινή Κυβέρνηση της Αλβανίας, υπό τον Ισμαήλ Κεμάλ [12] (1844-1919). Η Συνέλευση ίδρυσε επίσης τη Γερουσία αποτελούμενη από 18 μέλη. Το Δεκέμβριο του 1912, τμήματα του Ελληνικού έφτασαν στη Χιμάρα. Ο Σπυρομήλιος εισηγήθηκε στο Βενιζέλο να κινηθεί προς απελευθέρωση του Αυλώνος [13], ο οποίος όμως δεν το επέτρεψε.

Ο Ισμαήλ Κεμάλ σε αλβανικό χαρτονόμισμα των 500 λεκ.

Η Απελευθέρωση της Κορυτσάς. [14] (6 Δεκ 1912)

Ο Ελληνικός Στρατός μετά από μια επική πορεία απελευθέρωσε τη Κεντρική και Δυτική Μακεδονία. Η ΙΙΙ^η Μεραρχία Πεζικού (Μεσολογγίου) υπό την διοίκηση του Υποστρατήγου Κωνσταντίνου Δαμιανού (1853-1915) [15], μετά την απελευθέρωση της Φλώρινας στις 7 Νοεμβρίου 1912, συνέχισε την προέλαση προς την Βόρειο Ήπειρο και απελευθέρωσε τη Κορυτσά την 6^η Δεκεμβρίου 1912.

Η Απελευθέρωση της Κορυτσάς.

Τα Πήραμε τα Γιάννενα (21 Φεβ 1912).

Το πρωί της 21^{ης} Φεβρουαρίου 1913, ο Ελληνικός Στρατός απελευθέρωσε τα Ιωάννινα, μετά από 483 χρόνια τουρκικής σκλαβιάς. Η νίκη «κλειδί» της απελευθέρωσης, όχι μόνο των Ιωαννίνων αλλά και ολόκληρου της Νοτίου Ηπείρου, ήταν η τετραήμερη μάχη του Μπιζανίου. Το Μπιζάνι είναι μια φύση οχυρή τοποθεσία, η οποία ισχυροποιήθηκε στο έπακρο, υπό την επίβλεψη του Γερμανού Στρατηγού Κόλμαρ Φον ντερ Γκολτς [16]. Την 10^η Ιανουαρίου 1913, ο Αρχιστράτηγος Διάδοχος Κωνσταντίνος [17], ανέλαβε τη διοίκηση της Στρατιάς Ηπείρου διαδεχόμενος τον Αντιστράτηγο Κωνσταντίνο Σαπουντζάκη (1846-1931) [18]. Ο Αντισυνταγματάρχης(ΠΖ) Ιωάννης Βελισσαρίου (1863-1913) [19], Διοικητής του 9ου Τάγματος Ευζώνων, κινήθηκε ταχύτατα και αποτέλεσε την αιχμή του δόρατος του στρατού μας. Ο Βελισσαρίου ήταν αυτός που παρέλαβε την πρόταση παραδόμεως του Εσάτ Πασά. Την 21^η Φεβ. υπογράφηκε το πρωτόκολλο παραδόμεως, το οποίο συντάχθηκε από τους Λοχαγούς Ιωάννη Μεταξά και Ξενοφώντα Στρατηγό. Την 22^α Φεβρουαρίου 1913, ο Κωνσταντίνος εισήλθε στα Ιωάννινα εν μέσω έξαλλων εκδηλώσεων των κατοίκων της.

Η παράδοσις της πόλεως των Ιωαννίνων από τον Εσάτ Πασά.

Ο Ελληνικός Στρατός στη Βόρεια Ήπειρο.

Μετά την πτώση των Ιωαννίνων ο Ελληνικός Στρατός απελευθέρωσε το Αργυρόκαστρο (3 Μαρτίου 1913), τους Άγιους Σαράντα (4 Μαρ 1913), το Τεπελένι (5 Μαρ 1913) και το Λεσκοβίκι (24 Μαρ 1913).

Η Συνθήκη του Λονδίνου (30 Μαΐου 1913) .[20]

Τα εμπόλεμα κράτη μετέβησαν στο Λονδίνο προκειμένου να επικυρώσουν τη νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε μετά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Στις 30 Μαΐου υπέγραψαν την ομώνυμη συνθήκη, σύμφωνα με την οποία η Οθωμανική Αυτοκρατορία συμφώνησε:

- Στην εκχώρηση των εδαφών της στην Ευρώπη πλην της Αλβανίας.
- Στον καθορισμό των συνόρων του νεοσύστατου κράτους της Αλβανίας από τις Μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης (Ρωσία, Γερμανία, Αυστρο-ουγγαρία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία και Γαλλία). Τόσο η Ιταλία, όσο και από η Αυστροουγγαρία, για λόγους κυριαρχίας επί της Αδριατικής υποστήριξαν μετά πίεσεως τη δημιουργία της Αλβανίας.
- Στην ενσωμάτωση της Μακεδονίας, της Κρήτης και της Ηπείρου (πλην του Βορείου τμήματος της) στην Ελλάδα, όχι όμως και των νήσων του Αιγαίου και της Χερσονήσου του Άθου.

Την συνθήκη του Λονδίνου ακολούθησε η Συνθήκη του Βουκουρεστίου [21] (30 Ιουλίου 1913), η οποία δεν περιέλαβε το θέμα της Βορείου Ηπείρου.

Το Σύμφωνο και το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας.

Την 17^η Δεκεμβρίου 1913 στην Φλωρεντία [22] της Ιταλίας, κρίθηκε η τύχη της Βορείου Ηπείρου. Οι Μεγάλες Δυνάμεις συμφώνησαν να περιληφθεί η Ελληνικότατη Βόρειος Ήπειρος στα όρια του νεοσύστατου Αλβανικού Βασιλείου. Η Ελλάδα διαμαρτυρήθηκε έντονα, αλλά τελικά το αποδέχθηκε. Την 13^η Φεβρουαρίου 1914, στην συνέχεια του υπογραφέντος συμφώνου υπογράφηκε από τα ίδια μέρη το «Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας», που στην ουσία αποτελούσε διακοίνωση προς το Ελληνικό Βασίλειο, όσων αποφασίσθηκαν πριν ένα δίμηνο στην ιταλική πόλη.

Το Αργυρόκαστρο, το Βουθρωτό, το Δελβίνο, η Κορυτσά, η Χιμάρα, οι Άγιοι Σαράντα, το Τεπελένι παραχωρούνταν στην Αλβανία. Η Ελλάδα καλείτο να εκκενώσει τα εδάφη που ελευθέρωσε κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Στην ίδια διακοίνωση επιδικάζονταν οι νήσοι Ίμβρος, Τένεδος και το Καστελόριζο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Η Τουρκία δεν είχε συμφωνήσει στην αναγνώριση της κυριαρχίας της Ελλάδος επί των νήσων του ανατολικού Αιγαίου (Μυτιλήνης, Χίου, Λήμνου, Σάμου, Ικαρίας). Με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας οι πρέσβεις της Ρωσίας, Γερμανίας, Αυστροουγγαρίας, Γαλλίας, Ιταλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, με διακοίνωσή τους μάς έθεσαν προ ενός σκληρού διλήμματος. Η Ελλάδα είχε να επιλέξει μεταξύ της Βορείου Ηπείρου και των Νήσων του Αιγαίου. Επί της ουσίας θα ασκούνταν πιέσεις επί της Τουρκίας για την αναγνώριση της ελληνικής κυριαρχίας. Ο πρωθυπουργός της Ελλάδος αποφάσισε να θυσιάσει την Βόρειο Ήπειρο, χάριν των νήσων. Απευθυνόμενος προς την γενική συνέλευση των Ηπειρωτών είπε: «Η σύμφωνος απόφασις τῆς Εὐρώπης καταδικάζει τὸ Ἑλληνικώτατο τῆς Ἠπείρου τμήμα εἰς ἀποκοπὴν ἀπὸ τῆς Μεγάλης Πατρίδος». Παρά την υποχώρηση του Βενιζέλου οι Τούρκοι δεν αναγνώρισαν την κυριαρχία μας επί των νήσων του Αιγαίου.

Η Αυτονομία των 68 Ημερών.

Το ναυάγιο της προσπάθειας της Ενώσεως της Βορείου Ηπείρου με την Ελλάδα οδήγησε σε δραματικές εξελίξεις. Στις 9 Φεβρουαρίου 1914, ο Σπυρομήλιος ανήγγειλε την αυτονομία της Χιμάρας και ξεκίνησε την αμυντική της οργάνωση.

Την 28^η Φεβρουαρίου 1914, ο Γεώργιος Χρηστάκης Ζωγράφος (1863-1920) [23] κήρυξε στο Αργυρόκαστρο την ίδρυση της «Αυτόνομης Δημοκρατίας της Βορείου Ηπείρου». Ο Διοικητής του Ε΄ Σώματος Στρατού Υπο-

στράτηγος Αναστάσιος Παπούλας (1857 -1935) [24], διέταξε τον Αντισυνταγματάρχη Πεζικού Δημήτριο Δούλη (1865-1928) [25], Διοικητή του 26^{ου} Συντάγματος που είχε έδρα το Αργυρόκαστρο, να συλλάβει τον Σπυρομήλιο. Ο Δούλης αντί αυτού αποδέχθηκε τη πρόταση του Μητρο-πολίτου Δρυϊνουπόλεως Βασιλείου να αναλάβει τα καθήκοντα του Υπουργού Στρατιωτικών και του Αρχηγού του Στρατού της Βορείου Ηπείρου. Ο Βασιλεύς Κωνσταντίνος μέσω του Παπούλα προειδοποίησε τους δύο αξιωματικούς ότι θα κηρυχθούν λιποτάκτες και θα διατάξει τη σύλληψή τους, εάν δεν επανέλθουν στην Ελλάδα. Ο Δούλης απέστειλε επιστολή το Κωνσταντίνο στην οποία ανέφερε τους λόγους της αποφάσεως του, «...εἶμαι γέννημα καὶ θρέμμα του τόπου καὶ γνωρίζω καλῶς τὸν τυραννικὸν βίον τὸν ὁποῖον οἱ ἀδελφοί μου διῆγον καὶ τὸν ἔτι τυραννικώτερον ἐν τῷ μέλλοντι, ἐάν δὲν προληφθῇ ὁ σφαγιασμός αὐτῶν...». Ο Σπυρομήλιος σε επιστολή του προς τον προς τον Αντιστράτηγον Κωνσταντίνο Μαζαράκη τόνισε: «Αν δεν έχουμε όπλα, θα έχουμε τσεκούρια, δόντια και νύχια. Εγώ πάντως μοναχός με τους Χιμαραίους θα πολεμήσω και θα νικήσω!»

Αποφασιστικός ήταν ο ρόλος των Μητροπολιτών Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδωνος (μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Αθηνών), Κορυτσάς Γερμανού και Δρυϊνουπόλεως Βασιλείου. Στην Βόρειο Ήπειρο η ατμόσφαιρα δονείτο από επαναστατικό έξαρση, ενώ προκάλεσε ενθουσιασμό στην ελεύθερη Ελλάδα. Το Φεβρουάριο του 1914, ο Κωστής Παλαμάς από-τύπωσε τη περιρρέουσα ατμόσφαιρα με το εμπνευσμένο ποίημα του «Χιμάρα-Οι Λύκοι» [26].

Οι Αλβανοί προσπάθησαν να καταλάβουν την Βόρειο Ήπειρο, αλλά υπέστησαν δεινή ήττα. Ακολούθησαν διαπραγματεύσεις με τον μετριοπαθή Αλβανό ηγεμόνα Πρίγκιπα Γουλιέλμο του Βιντ (1876-1945), οι οποίες κατέληξαν σε συμφωνία.

Το Πρωτόκολλο της Κερκύρας (17^η Μαΐου 1914).

Το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας υπέγραψε ο πρίγκιπας Γουλιέλμος ως επικεφαλής της Αλβανικής Κυβερνήσεως και ο Γεώργιος Χρηστάκης Ζωγράφος ως Πρόεδρος της «Αυτόνομης Δημοκρατίας της Βορείου Ηπείρου». Με την υπογραφή του τερματίστηκαν οι ένοπλες συγκρούσεις και αναγνωρίστηκε η αυτονομία της Βορείου Ηπείρου μαζί με μια σειρά δικαιωμάτων για τον ελληνικό πληθυσμό.

Η περιοχή αποκτούσε επίσημα την αυτονομία της, υπό την αιγίδα του Πρίγκιπα Βηντ της Αλβανίας, ο οποίος όμως δεν είχε ουσιαστικές

αρμοδιότητες. Η αλβανική κυβέρνηση θα είχε το δικαίωμα να διορίζει και να απολύει τους κυβερνήτες και τους ανώτερους υπαλλήλους. Άλλοι όροι της συμφωνίας προέβλεπαν την απαγόρευση παραμονής στρατιωτικών μονάδων αποτελούμενων από μη ντόπιους στην περιοχή, παρά μόνο σε περίπτωση πολέμου ή επαναστάσεως. Η συμφωνία προέβλεπε την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα σχολεία, ενώ η αλβανική θα διδάσκονταν παράλληλα με την ελληνική στις τρεις πρώτες τάξεις.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος πρότρεψε τον Ζωγράφο να επικυρώσει όσο το δυνατόν ταχύτερα τους όρους του Πρωτοκόλλου χωρίς να προβάλλει επιπλέον αξιώσεις. Την 18^η Μαΐου η Ελληνική κυβέρνηση με μια χειρονομία καλής θελήσεως παραχώρησε την νήσο Σάσωνα στην Αλβανία. Η νήσος Σασών βρίσκεται στην είσοδο του Κόλπου του Αυλώνος και ανήκει στα Επτάνησα τα οποία παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα από το Ηνωμένο Βασίλειο το 1864. [27]. Η επιμονή του Βενιζέλου έπεισε τους Βορειοηπειρώτες εκπροσώπους να υποχωρήσουν και να επικυρώσουν το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας κατά την Πανηπειρωτική Συνδιάσκεψη στο Δελβίνο. Εξαίρεση αποτέλεσαν οι εκπρόσωποι της Χιμάρας που επέμεναν υπέρ της ενώσεως με την Ελλάδα. Ο Συνταγματάρχης Σπύρος Σπυρομήλιος ομίλησε για την απόφασή του στους κατοίκους της Χιμάρας και μεταξύ άλλων είπε: «Πρέπει να ξέρετε άδελφοί ότι η λογική δεν συμβαδίζει με τας επαναστάσεις. Εάν έπαιρναν έτσι τα πράγματα και οι Πατέρες μας, ούδέποτε θα έπαιρναν τὰ ἄρματα, οὔτε καὶ τὸ 1821 ἀκόμα γιὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους».

Η κυβέρνηση της Βορείου Ηπείρου αξίωνε οι Μεγάλες Δυνάμεις να εγκριθούν και να εγγυηθούν για το πρωτόκολλο. Τελικά τη 1^η Ιουνίου 1914 το επικύρωσαν και στις 23 Ιουνίου 1914 η αλβανική κυβέρνηση αποδέχτηκε τελικά την συμφωνία και απέδωσε το επίσημο έγγραφο του πρωτοκόλλου στην αυτόνομη κυβέρνηση. Λίγες ημέρες αργότερα η απόδοχή της συμφωνίας ανακοινώθηκε στην Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου. Πριν τεθεί το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας σε εφαρμογή κηρύχθηκε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας δεν εφαρμόστηκε, παρόλο που δεν αναιρέθηκε ποτέ από κάποια μεταγενέστερη συνθήκη.

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.

Την 8^η Ιουλίου 1914 ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Την 3^η Σεπτεμβρίου 1914 ανατράπηκε ο ηγεμόνας της Αλβανίας Γουλιέλμος του Βιντ και οι Σύμμαχοι με την συγκατάθεση της Ιταλίας ζήτησαν από το Βενιζέλο ο Ελληνικός Στρατός να καταλάβει τις επαρχίες Κορυτσάς και

Αργυρόκαστρου για την επιβολή της τάξεως και τη προστασία του ελληνικού πληθυσμού. Την 23^η Μαΐου του 1915 η Ιταλία εισήλθε στο πόλεμο στο πλευρό των συμμάχων και έθεσε αμέσως υπό τον έλεγχό της τον Αυλώνα αναμένοντας.

Οι Βορειοηπειρώτες στη Βουλή και ο Διχασμός.

Την 31^η Μαΐου 1915 διεξήχθησαν βουλευτικές εκλογές από την διορισμένη από τον Βασιλέα Κωνσταντίνο κυβέρνηση του Δημητρίου Γούναρη, στις οποίες συμμετείχαν για πρώτη φορά οι περιοχές της Ελλάδας που είχαν προσαρτηθεί μετά τις νίκες στους Βαλκανικούς Πολέμους, επονομαζόμενες «Νέες Χώρες», δηλαδή η Μακεδονία, η Ήπειρος, η Κρήτη και τα νησιά του Αιγαίου. Οι Βορειοηπειρώτες διεξήγαγαν (χωρίς να συνεννοηθούν με την κυβέρνηση) τις δικές τους εκλογές για την ελληνική βουλή, κατά τις οποίες εξέλεξαν 16 Βουλευτές [28] (10 από την επαρχία Αργυρόκαστρου και 6 από τη επαρχία Κορυτσάς). Την 3^η Αυγούστου 1915 στη συνεδρίαση της Βουλής, θύελλα διαμαρτυριών ξέσπασε από Έλληνες βουλευτές για την μη αναγραφή στον κατάλογο των Βορειοηπειρωτών συναδέλφων τους. Τόσο ο Γούναρης, όσο και ο Βενιζέλος θεώρησαν άκυρες τις εκλογές, με την αιτιολογικό ότι δεν είχε επεκταθεί ο ελληνικός εκλογικός νόμος επίσημα στην Βόρεια Ήπειρο. Ο Πρωθυπουργός Βενιζέλος δήλωσε χαρακτηριστικά: «Εκλογάς έν Βορείω Ήπειρω ή κυβέρνησις δέν διέταξεν, έκλογαί έν Βορείω Ήπειρω δέν διεξήχθησαν». Την 24^η Σεπτεμβρίου 1915 ο Βενιζέλος παραιτήθηκε, λόγω της αποβάσεως Γαλλοβρετανικών στρατευμάτων στη Θεσσαλονίκη, χωρίς την συγκατάθεση της Ελλάδος, γεγονός που σηματοδοτεί την έναρξη της ρήξεως με τον Κωνσταντίνο και την έναρξη του εθνικού διχασμού. Οι 16 νέοι βουλευτές της Βόρειας Ηπείρου, έγιναν τελικά δεκτοί στη Βουλή που προέκυψε από τις εκλογές της 6^{ης} Δεκεμβρίου του 1915, οι οποίες διεξήχθησαν από τη Κυβέρνηση του Στέφανου Σκουλούδη (1836-1928) [29].

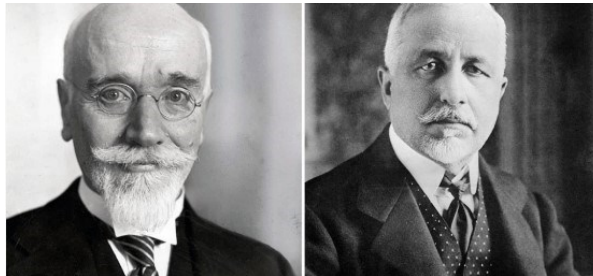
Ιταλική Κατοχή.

Το 1916 λόγω της ουδετερότητος της Ελλάδος, ο Ελληνικός Στρατός αποχώρησε και οι Ιταλοί με την συγκατάθεση και των λοιπών συμμάχων κατέλαβαν ολόκληρη την Ήπειρο (Βόρεια και Νότια), πλην της Επαρχίας Κορυτσάς που καταλήφθηκε από το Γαλλικό Στρατό. Οι Ιταλοί επιδόθηκαν σε συστηματική καταδίωξη και εξόντωση του ελληνικού στοιχείου. Την 14^η Ιουνίου 1917 ο Βενιζέλος επικράτησε και εκθρόνισέ τον Βασιλέα Κωνσταντίνο και την επομένη κήρυξε το πόλεμο κατά των Κεντρικών

Δυνάμεων, θέτοντας την Ελλάδα στο πλευρό των συμμάχων. Οι Ιταλοί αποχώρησαν από τη Νότια Ήπειρο, αλλά παρέμειναν στη Βόρεια συνεχίζοντας τον απηνή διωγμό των Ελλήνων.

Η Συνδιάσκεψη Ειρήνης των Παρισίων (1919).

«Στις 19 Ιουλίου 1919, κατά την σύσκεψη που οργανώθηκε από τις νικήτριες χώρες στο Παρίσι, μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, συνομολογήθηκε μεταξύ του Έλληνος Πρωθυπουργού και του Υπουργού Εξωτερικών της Ιταλίας Τομάζο Τιτόνι (1855-1931) «μυστική συμφωνία», η οποία έμεινε στην ιστορία με την ονομασία «Σύμφωνο Βενιζέλου-Τιτόνι». Οι δύο χώρες συμφώνησαν:

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Τομάσο Τιτόνι.

Η Ιταλία:

- Εγκατέλειψε τις επιφυλάξεις της που είχε εγείρει στη διάρκεια της Συνδιάσκεψης Ειρήνης των Παρισίων (Μάρτιος 1919) και ανέλαβε την υποχρέωση να υποστηρίξει τις ελληνικές αξιώσεις για τη Βόρεια Ήπειρο.
- Παρεχώρησε στην Ελλάδα την κυριαρχία των υπ' αυτής κατεχομένων Δωδεκανήσων πλην της Ρόδου, για την οποία προβλέπονταν να διενεργηθεί δημοψήφισμα, όταν το Ηνωμένο Βασίλειο αποφάσιζε να εκχωρήσει τη Κύπρο στην Ελλάδα.

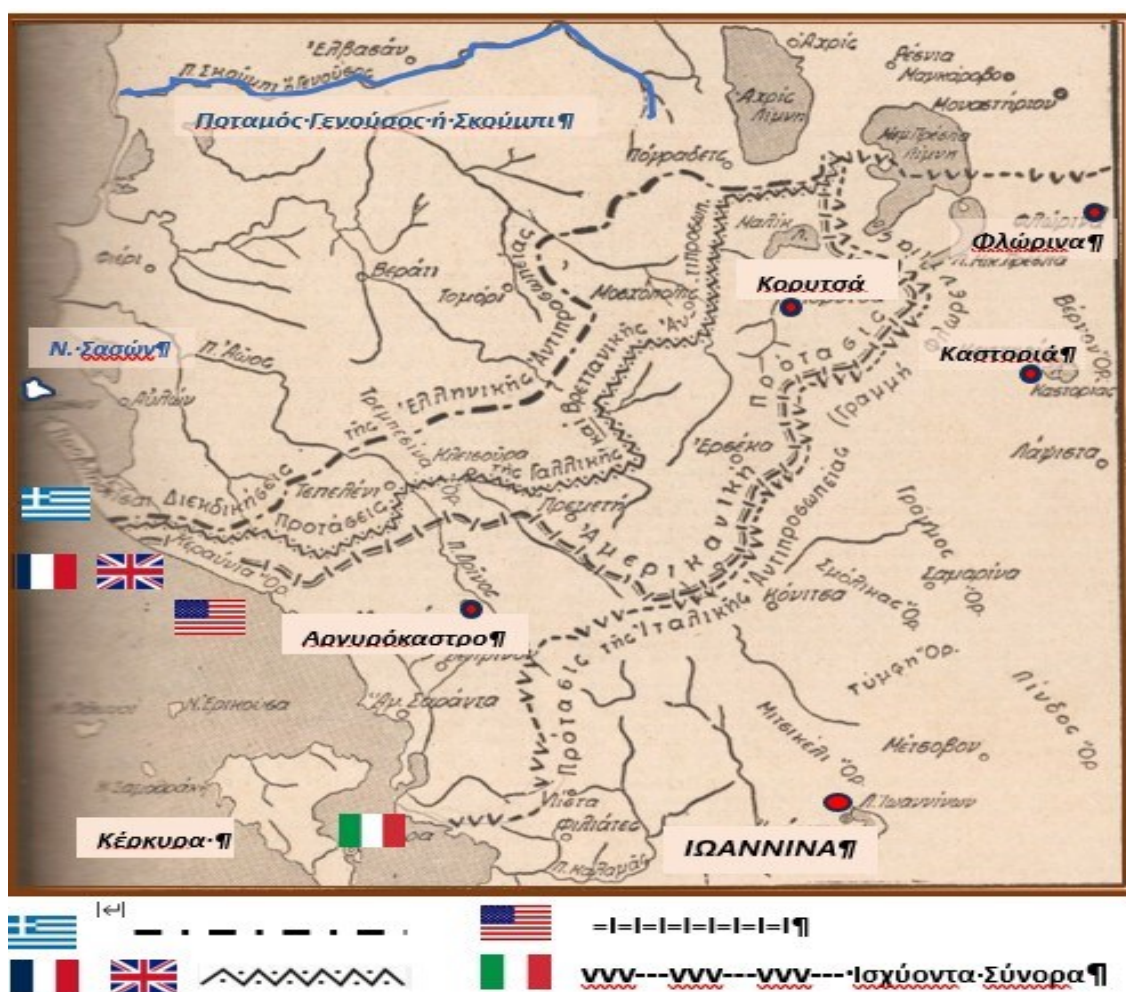
Η Ελλάδα.

- Αναλάμβανε την υποχρέωση της υποστηρίξεως των ιταλικών αξιώσεων για τη προσάρτηση του Αυλώνος (Αλβανίας) και την αποκατάσταση επί του συνόλου του αλβανικού εδάφους του καθεστώτος του ιταλικού προτεκτοράτου, υπό τύπο διεθνούς εντολής, καθώς και τη παραχώρηση ελεύθερης ζώνης στο λιμένα της Σμύρνης.
- Παιραιτήθηκε επίσης υπέρ της Ιταλίας, των διεκδικήσεών της επί των Σαντζακίων της Μικράς Ασίας του Αϊδινίου και του Μεντεσέ καθώς

και επί της κοιλάδος του Μαιάνδρου όπου ο Ελληνικός Στρατός κατείχε το 50%.

Αμφότερα δε τα μέρη αποφάσισαν την διαρκή ουδετερότητα των Στενών της Κέρκυρας, με όλους τους συνεπαγόμενους επ' αυτού, σε βάρος της Ελλάδας περιορισμούς.

Χαρακτηριστικό του κλίματος που επικρατούσε είναι ο χάρτης που έχει ληφθεί από τα επίσημα πρακτικά της Συνδιασκέψεως Ειρήνης των Παρισίων, στον οποίο απεικονίζονται οι προτάσεις των μεγάλων δυνάμεων σχετικά με τη χάραξη των Ελληνο-αλβανικών συνόρων. (Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό του Ηλίου, Τόμος 9^{ος}, λήμμα «Βόρειος Ήπειρος, σελ 265).

Τόν Ιούλιο του 1920, ο Κόμης Κάρολος Σφόρτσα (1872-1952) [\[30\]](#) διαδέχθηκε το Τιτόνι, ο οποίος κατήγγελλε τη Συμφωνία της Κέρκυρας με την αιτιολογία ότι δεν ικανοποιήθηκαν τα αίτημα της Ιταλίας σχετικά με την προσάρτηση του Φιούμε και τις διεκδικήσεις της στη Μικρά Ασία. Ο Σφόρτσα δηλωσε με κυνισμό: «Όταν ανήλθον εις την εξουσίαν και έλαβον γνώσιν τής άνωτέρω Συμφωνίας, τήν όποιαν ό Τιττόνι έτήρει μυστικήν, δέν ήδυνήθην νά έννοήσω εις τί θα έχρησίμευεν εις τήν Ίταλίαν

ή Συμφωνία αυτή. Δεικνύων όλίγην έλλειψιν μετριοφροσύνης, έθεώρησα τουλάχιστον ώς άπρεπές δια μίαν Μεγάλην Δύναμιν όπως ή Ίταλία, ότι υπέγραψε μίαν Συμφωνίαν τοιαύτην: "Ότι ή Έλλάς θα ύπεστήριζε, πάν ούσιώδες συμφέρον τής Ίταλίας εις τήν Άλβανίαν.» Μετά απ' αυτή την εξέλιξη ο αφελληνισμός της Βορείου Ηπείρου συνεχίσθηκε. Από τα 350 Ελληνικά σχολεία με 384 δασκάλους που λειτουργούσαν το 1921, το 1934 δεν υπήρχε κανένα. Το 1940 υπήρξε η τελευταία φορά που ο Ελληνικός στρατός απελευθέρωσε την Βόρεια Ήπειρο. Στις ημέρες μας η φυλάκιση του εκλεγμένου Δημάρχου της Χιμάρας Φρέντι Μπελέρι αποτελεί απόδειξη της ανθεκτικότητας των Βορειοηπειρωτών και του ανθελληνισμού των Αλβανών.

Διαπιστώσεις Συμπεράσματα.

Η δεκαετία 1912-1922 υπήρξε μεστή γεγονότων. Η συνολική έκταση της Ελλάδας μετά τους Βαλκανικούς πολέμους αυξήθηκε από 63.211 χλμ² (συμπεριλαμβανομένων των νήσων του Αιγαίου) στα 120.308 χλμ², ο δε πληθυσμός από 2.631.952 στα 4.718.221 εκατομμύρια. Η Ελλάδα από μία μικρή χώρα εξελίχθηκε σε υπολογίσιμη δύναμη της χερσονήσου του Αίμου.

Η συμμετοχή μας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με τις Δυνάμεις της Αντάντ [31] μας παρείχε μία μοναδική ευκαιρία για την υλοποίηση του Οράματος της «Μεγάλης Ιδέας» [32]. Την εποχή εκείνη η Κωνσταντινούπολη και η Σμύρνη φαντάζονταν κοντά όσο ποτέ άλλοτε τόσο.

Η Ορεινή και μικρή σε έκταση Βόρειος Ήπειρος (8.444 χλμ²), συγκρινόμενη με τα 23.500 χλμ² της Ανατολικής Θράκης και τα 15,000 χλμ² της Ιωνίας ήταν αναμενόμενο να μας γοητεύσουν και να μας αποσπάσουν τη προσοχή.

«Η Ελλάδα των 2 Ηπείρων και των 5 Θαλασσών» θα αναβαθμιζόταν σε μία υπολογίσιμη περιφερειακή δύναμη, ηγεμονεύουσα στην Ανατολική Μεσόγειο και πέρα κάθε αμφιβολίας αυτή η εξέλιξη θα συνιστούσε ένα τεράστιο άλμα.

Ός λαός πρέπει να καταλάβουμε ότι η διπλωματία σημαίνει διαπραγμάτευση, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε συμβιβασμούς. Εάν τα θέλεις όλα αλλάζεις πεδίο και μεταφέρεσαι στο πεδίο της μάχης, όπου πλέον δεν συνομιλείς, αλλά πυροβολείς.

Τελικά χάσαμε και την Μικρά Ασία και την Βόρειο Ήπειρο. Τα έθνη προχωρούν πέφτουν, ματώνουν, αλλά ορθώνουν πάλι το ανάστημά τους και συνεχίζουν, εάν δε το κάνουν χάνονται στις γυρίσματα της ιστορίας.

Οφείλουμε να κάνουμε την αυτοκριτική μας και να εντοπίσουμε τα σφάλματά μας. Στους αγώνες δεν περισσεύει ουδείς. Παρότι πριν από έναν αιώνα οδηγηθήκαμε στην Μικρασιατική Καταστροφή **διχασμένοι**, δεν έχουμε συνειδητοποιήσει ότι οι διαφορές μας δεν μπορούν να δημιουργούν αγεφύρωτα χάσματα. Δεν χρειαζόμαστε τίποτα παραπάνω από κοινό νου, ο οποίος σε εμάς δεν είναι τόσο κοινός, όπως κοινώς πιστεύεται. Είμαστε μικροί σε αριθμό και οι απειλές πολύ μεγάλες, διηρημένοι θα αφανισθούμε, ενωμένοι θα επιβιώσουμε.

**Αντιστράτηγος ε.α. Ιωάννης Κρασσάς.
Φεβρουάριος 2024**

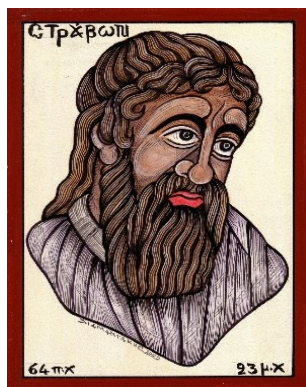
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- i. **Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό «ΗΛΙΟΥ»**, Αθήνα 1951.
- ii. Σπύρου Β. Μαρκεζίνη, **Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος**, ΠΑΠΥΡΟΣ ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ Α.Ε Αθήνα 1966.
- iii. Χρήστος Γκιών-Σταύρος Θηραίος, **Η ΕΛΛΑΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ**, Αθήνα 1970, Εκδοτικός Οίκος ΚΕΚΡΟΨ.
- iv. **ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ**, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε., Αθήνα 1977.
- v. Γενικό Επιτελείο Στρατού, Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού (ΔΙΣ), **Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ ΤΟΥ 1912-13 (Τόμοι Α΄ και Β)**, Εκδόσεις ΔΙΣ, Αθήνα 1991.
- vi. Michel Llewellyn Smith, **Το Όραμα της Ιωνίας**, Αθήνα 2004, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- vii. Αντιναύαρχος ε.α. Ιωάννης Παλουμπής, **ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ-ΟΝΑΥΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ 1912-1913**, Έκδοση Ναυτικού Μουσείου της Ελλάδος, Πειραιάς 2007.
- viii. Ιωάννης Σ. Παπαφλωράτος, **Η Ιστορία του Ελληνικού Στρατού(1833-1949)**, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2014.
- ix. Σαράντος Ι. Καργάκος, **Η Ελλάς κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους**, Παραγωγή Περιτεχνών, Αθήνα 2012

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Ο Στράβων [Αμάσεια Πόντου 64π.Χ-24 μ.Χ. (88 χρονών)] ήταν γεωγράφος, φιλόσοφος και ιστορικός. Ως γεωγράφος, ο Στράβων συγκα-

ταλέγεται στους διασημότερους της εποχής του και γενικότερα της αρχαιότητας. Τα δύο μεγαλύτερα συγγραφικά έργα του είναι τα «Ιστορικά υπομνήματα». τα περισσότερα εκ των οποίων χάθηκαν Το έργο του «Γεωγραφικά», αποτελούμενο από 17 βιβλία, σώζεται ακέραιο και σε άριστη κατάσταση, χαρίζοντας παράλληλα τη φήμη και τη δόξα του στους κατοπινούς αιώνες. Το έργο αυτό θα μπορούσε να λεχθεί ότι αποτελεί το πιο ακριβή «Παγκόσμιος Γεωγραφικός Άτλαντα» της εποχής του.

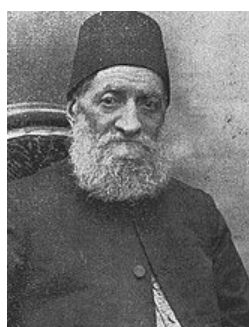

Ο Στράβων.

[2] Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος: 4 Οκτ 1912-30 Μαΐου 1913, Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος: 29 Ιουνίου-10 Αυγούστου 1913.

[3] Ο Ιωάννης Γρυπάρης (1848 Μύκονος-1922), ήταν απόφοιτος της Νομικής του ΕΚΠΑ και των Παρισίων. Το 1866 εισήλθε στο διπλωματικό σώμα. Από το 1903 έως το 1910 τοποθετήθηκε πρέσβης στην Κωνσταντινούπολη. Επί Ελευθερίου Βενιζέλου τοποθετήθηκε Υπουργός των Εξωτερικών (1910-1912). Μετά η λήξη της Υπουργικής του θητείας επέστρεψε ως πρέσβης στην Κωνσταντινούπολη, μέχρι το 1914, οπότε ανακλήθηκε λόγω των πολεμικών εξελίξεων.

[4] Ο Οθωμανός Μεχμέτ Κιαμήλ Πασάς (1833 Λευκωσία–1913), διετέλεσε Μέγας Βεζίρης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε τέσσερις διαφορετικές περιόδους.

Ο Οθωμανός Μεχμέτ Κιαμήλ Πασάς.

[5] Οι 4 χώρες την 13^η/16^η Οκτ. 1912, επέδωσαν τελεσιγραφική διακοίνωση προς την Υψηλή Πύλη, με την οποία απαιτούσαν την αναγνώριση ίσων δικαιωμάτων των ομοεθνών τους που κατοικούσαν στη Ευρωπαϊκή Τουρκία με τους Οθωμανούς πολίτες, όπως επίσης και την κήρυξη κάθεστώτος αυτονομίας των περιοχών που διέμεναν. Ο Σουλτάνος απέρριψε τα αιτήματά τους και στην συνέχεια κήρυξε τον πόλεμο κατά των τριών χωρών, όχι όμως κατά της Ελλάδος. Σε μια προσπάθεια διασπάσεως της Βαλκανικής Συμμαχίας η Τουρκία μάς προσέφερε την Κρήτη, με αντάλλαγμα την μη συμμετοχή μας στη σύρραξη. Ο Βενιζέλος απέρριψε την τουρκική προσφορά. Η Ελλάδα από την συμμετοχή της στον πόλεμο επεδίωκε την απελευθέρωση της Μακεδονίας, της Θράκης, της Ηπείρου και των νήσων του Αιγαίου.

[6] Η Ελλάδα στο μέτωπο της Μακεδονίας ανέπτυξε 7 Μεραρχίες Πεζικού και 1 Ταξιαρχία Ιππικού, με 70 πολυβόλα και 96 πυροβόλα, συνολικής δυνάμεως 100.000 χιλ. ανδρών. Επικεφαλής της Στρατιάς της Μακεδονίας και Θεσσαλίας ανέλαβε ο Διάδοχος του Θρόνου Κωνσταντίνος, φέρων το βαθμό του Αντιστράτηγου, με αποστολή την απελευθέρωση της Μακεδονίας. Στην Ήπειρο αναπτύχθηκαν μονάδες συνολικής δυνάμεως 10.000 ανδρών με αποστολή να απαγορεύσουν κάθε επιθετική ενέργεια του εχθρού. Διοικητής του Στρατού στην Ήπειρο τοποθετήθηκε ο Αντιστράτηγος Κωνσταντίνος Σαπουντζάκης (1864-1931).

[7] Η Χιμάρα (ή Χειμάρρα) είναι πόλη της Βορείου Ηπείρου βορειοανατολικά της Κέρκυρας. Ο πληθυσμός της (2004) ανέρχεται σε 11.257 κάτοικοι, οι περισσότεροι εκ των οποίων ελληνικής καταγωγής. Στην περιοχή της βρίσκονται τα χωριά Δρυμάδες, Βούνο, Παλάσα, Κυπαρό, Πηλιούρι, Κούδεσι, Άγιος Βασίλειος και Λιάτες (Ηλίας). Για το όνομά της υπάρχουν δύο εκδοχές. Σύμφωνα με τη μία προέρχεται από την θεότητα των καταιγίδων, του χειμώνα και των αστραπόβροντων Χίμαιρα και γράφεται με γιώτα και ένα ρο, ενώ με την άλλη έλαβε το όνομά της από τους πολλούς χείμαρρους της περιοχής και γράφεται με ει και δύο ρ. Στο άρθρο αυτό επέλεξα τη πρώτη εκδοχή.

Η Χιμάρα (ή Χειμάρρα).

[8] Ο Συνταγματάρχης Χωροφυλακής Σπύρος Σπυρομήλιος (Θήβα 1864-1930), κατάγονταν από ιστορική οικογένεια της Χιμάρας και επέδειξε τα ηγετικά προσόντα του, το πατριωτικό φρόνιμα και την ανδρεία του στο πόλεμο του 1897 και κατά τον Μακεδονικό Αγώνα, στον οποίο συμμετείχε ως Καπετάν Μπούας. Υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής και πρωταγωνιστής της ενώσεως της Βορείου Ηπείρου με την Ελλάδα. Στις εκλογές του Δεκεμβρίου του 1915 εκλέχθηκε βουλευτής Αργυρόκαστρου. Στην Αθήνα στο πεζόδρομο της οδού Βουκουρεστίου υπάρχει η Στοά Σπυρομήλιου, γνωστή για τα καταστήματα και τα εστιατόρια της.

Ο Συνταγματάρχης Χωροφυλακής Σπύρος Σπυρομήλιος.

[9] Στις 3 Νοεμβρίου, 200 Κρήτες εθελοντές υπό τους Γαλερό και Πολυξίγκη επιβιβάστηκαν στο πολεμικό «Αχελώος» από την Κόπραινα Άρτας, με προορισμό την Κέρκυρα, για να ενισχύσουν τον Σπυρομήλιο, τον οποίο ενημέρωσε τηλεγραφικά ο Αρχηγός Στρατού Ηπείρου:

«Σπυρομήλιον Κέρκυραν

Κατόπιν τῶν χθεσινῶν τηλεγραφικῶν οδηγιῶν μου πληροφοροῦ ὅτι ἀνεχώρησε σήμερον «ΑΧΕΛΩΟΣ» ἐφ' οὗ ἐπιβαίνουσι 200 Κρήτες, οἵτινες θὰ τεθῶσιν εἰς διαταγὰς ὑμῶν πρὸς ἐκτέλεσιν ὑπ' αριθ. 88263 τῆς 2ας τρέχοντος διαταγῆς τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως δι' ἧς ἐντέλλεσθε νὰ καταλάβητε Χειμάρραν μέχρι προσεχοῦς Κυριακῆς. Παρεκάλεσα Κυβερνησιν νὰ ἀνοίξη ὑμῖν τηλεγραφικῶς μέχρις ἐσπέρας σχετικὴν πίστωσιν διὰ τὴν συντήρησιν σώματος, ἐπίσης ἐδόθησαν ὁδηγίαι κυβερνήτη Ἀτμομυοδρομῶνων νὰ συνεννοηθῇ μεθ' ὑμῶν καὶ βοηθήσῃ ἐπιχείρησιν. Θέλετε γνωρίσει ἡμῖν τηλεγραφικῶς ὥραν ἀναχωρήσεως ἐκ Κερκύρας ἐγκαίρως δε καὶ ἐπειγόντως ἐκτέλεσιν ἀνωτέρω διαταγῆς.

Ἀντιστράτηγος Κωνσταντῖνος Σαπουντζάκης».

[10] Ο Ατμομυοδρόμων είναι πολεμικό πλοίο με ιστία και με ατμομηχανή για βοηθητική πρόωση. Το Πολεμικό Ναυτικό είχε 4 ατμομυοδρόμους (Αχελώος, Ευρώτας, Πηνειός και Αλφειός). Ναυπηγήθηκαν από το 1884 έως 1885 και αποτέλεσαν τη περίφημη Μοίρα των ποταμών, λόγω της ονομασίας των. Είχαν μήκος 52 μέτρα και 8, εκτόπισμα 400 τον και ταχύτητα 10 κόμβων (Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος).

Ο Ατμομυοδρόμωνας «Αχιλλέας».

[11] Η ιστορική προκήρυξη του Σπυρομήλιου:
«Χειμαρριῶται!

Καταλαμβάνων ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α΄ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὴν Ἐπαρχίαν Χειμάρρας, κηρύσσω αὐτὴν ἐλευθέραν ὡς ἀναπόσπαστον τμήμα τῆς μίας καὶ ἀδιαιρέτου μεγάλης Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

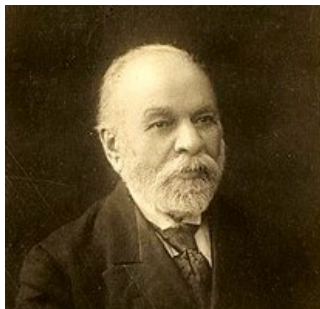
Πληροῦται οὕτω ὁ πόθος πολλῶν γενεῶν αἵτινες ἐπότισαν τὴν γῆν ταύτην μὲ τὸ αἷμα τῶν καὶ προσέφερον εἰς τὴν πατρίδα τὰς μεγαλυτέρας τῶν θυσιῶν.

Φέρων μεταξύ Ὑμῶν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας, τῆς νομίμου τάξεως καὶ ἰσοπολιτείας, τρέφω τὴν ἀδιάσειστον ἐλπίδα ὅτι λησμονοῦντες τὸ πικρὸν παρελθὸν θέλετε τηρήσει ἀπέναντι τῶν γειτόνων ὑμῶν Μουσουλμάνων τὴν ἀξιοπρεπή ἐκείνην στάσιν ἣν ὑπαγορεύουσιν οἱ νόμοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τὰ αἰσθήματα λαοῦ ἀνδρείου καὶ εὐγενοῦς ὡς ὑπῆρξε πάντοτε ὁ ἑλληνικὸς λαός.

Ἡ ὑπερτάτη δύναμις ἣτις κατευθύνει τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν τῇ ἀτελευτήτῳ αὐτῆς εὐσπλαχνία ἠϋδόκησεν ἵνα τεθῆ σήμερον τέρμα εἰς τὰ μακραῖωνα ὑμῶν δεινὰ καὶ δωρήσῃ εἰς ὑμᾶς ὅτι ἐπόθησαν ὅλοι οἱ γίγαντες ἐκεῖνοι οἵτινες εἰς τὸν βωμόν τῆς πατρίδος προσέφεραν θυσίαν εὐπρόσδεκτον καὶ περικαλλή, τὴν πολῦτιμον καὶ ἄληστον αὐτῶν ὕπαρξιν.

Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός φέρει πρὸς Ὑμᾶς οὐχὶ τὸν τρόμον τοῦ κατὰ κτητοῦ ἀλλὰ τὸ χάσμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἔνωσιν ὑμῶν μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας, ἵνα τοῦ λοιποῦ μὲ τούτους αὐτοὺς παλμούς καὶ ἀγάπην περιβάλλεται τὴν ταλαιπωρηθεῖσαν πατρίδα μας καὶ μὲ ἐνιαίαν ἐθνικὴ ψυχὴ δοξάσητε τὸν δοτῆρα παντός ἀγαθοῦ πρό τοῦ ὁποίου σήμερον ἐν συντριβῇ καὶ ἰκεσία κλίνει εὐγνωμονοῦσα καὶ γόνου καὶ αὐχένα ὀλόκληρος ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ».

[12] Ο Ἰσμαήλ Κεμάλ Μπέι Βλόρα (1844 Αυλώνας-1919), παλαιότερα Ἰσμαήλ Χακκί Μπέι Βλόρα, υπῆρξε ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἀλβανικοῦ κράτους καὶ ὁ πρῶτος πρωθυπουργὸς τῆς Ἀλβανίας.

Ο Ἰσμαήλ Κεμάλ Μπέι Βλόρα.

[13] Ο Αυλώνας (αλβανικά Βλόρε), ιδρύθηκε από Έλληνες αποίκους τον 6ο αιώνα π.Χ. με το όνομα Αυλών, είναι το δεύτερο μεγαλύτερο λιμάνι της Αλβανίας μετά το Δυρράχιο, αριθμεί 79.948 κατοίκους (2011) και αποτελεί το πλέον σημαντικό οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο της Νοτίου Αλβανίας. Την 28^η Νοεμβρίου 1912, στον Αυλώνα, κηρύχθηκε η ανεξαρτησία της Αλβανίας και ήταν για ένα μικρό διάστημα πρωτεύουσα της χώρας. Το 1994 στην πόλη ζούσαν 8.000 Έλληνες ντόπιοι ελληνόφωνοι.

Ο Αυλώνας.

[14] Η Κορυτσά είναι πόλη στην σημερινή νοτιοανατολική Αλβανία που ιστορικά ανήκε στην Ελλάδα. Βρίσκεται κοντά στα ελληνικά σύνορα και ο πληθυσμός της είναι 77.994. Βρίσκεται, σε υψόμετρο 850 μ. και περιβάλλεται από τα όρη Μοράβα. Σήμερα η Κορυτσά είναι βιομηχανική περιοχή. Στην αρχαιότητα ανήκε στο Βασίλειο των Μολοσσών γενέτειρα της συζύγου του Φιλίππου και μητέρα του Μεγάλου Αλέξανδρου Ολυμπιάδος.

Η Κορυτσά.

[15] Ο Αντιστράτηγος Κωνσταντίνος Δαμιανός (1853 Ύδρα-1915), το 1875 αποφοίτησε από την Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων ως Ανθυπολοχαγός του Πυροβολικού, συμμετείχε στο πόλεμο του 1897 και στους Βαλκανικούς Πολέμους.

Ο Αντιστράτηγος Κωνσταντίνος Δαμιανός.

[16] Ο Πρώσος Στρατάρχης και συγγραφέας Κόλμαρ φον ντερ Γκολτς (1843-1916). Έλαβε μέρος στον αυστρο-πρωσικό πόλεμο (1860), τον γαλλο-πρωσικό πόλεμο (1870-71) και ακολούθως προσκλήθηκε για την αναδιοργάνωση του οθωμανικού στρατού, προσφέροντας σημαντικότερες υπηρεσίες επί 14 χρόνια.

Ο Κόλμαρ φον ντερ Γκολτς.

[17] Την 24η Ιαν. 1913, ο Διάδοχος Κωνσταντίνος ανάλαβε την διοίκηση του στρατού στην Ήπειρο, ο οποίος ενισχύθηκε με την IVη και VIη ΜΠ και ένα Σύνταγμα Πεζικού. Οι ελληνικές δυνάμεις αριθμούσαν 51 Τάγματα Πεζικού, υποστηριζόμενα από 48 πυροβόλα, συνολικής δυνάμεως 40.000 ανδρών. Το στρατηγείο εγκαταστάθηκε στην Φιλιπιάδα. Εκεί έφτασε εσπευσμένα και ο Μεταξάς, ο οποίος συμμετείχε στην ελληνική αντιπροσωπεία στην Διάσκεψη του Λονδίνου. Τόσο ο Κωνσταντίνος, όσο και ο Βενιζέλος του ζήτησαν να συντάξει το σχέδιο για την διάρρηξη της αμυντικής τοποθεσίας. Οι τουρκικές δυνάμεις ανερχόντουσαν σε 28.000

άνδρες, υποστηριζόμενες από 112 πυροβόλα, εκ των οποίων οι 8.000 επάνδρωναν τις οχυρωμένες τοποθεσίες Μπιζανίου, Καστρίτσας και Τσοούκας. Μετά από σειρά μαχών οι δυνάμεις μας απώθησαν τον εχθρό μέχρι το Μπιζάνι. Το σχέδιο επιχειρήσεων αποσκοπούσε στην παραπλάνηση του εχθρού, ως αφορά την κατεύθυνση της ελληνικής επιθέσεως. Επί δύο μήνες το ελληνικό πυροβολικό σφυροκοπούσε το Μπιζάνι, ενώ οι σκόπιμα εκτελούμενες συγκεντρώσεις έπεισαν τους Τούρκους, ότι αποτελούσε την κυρία προσπάθεια του Ε.Σ. Σχεδιάσθηκαν επίσης παραπλανητικές αποβατικές ενέργειες στους Αγ. Σαράντα, με σκοπό να μην μετακινηθούν μονάδες προς ενίσχυση των Ιωαννίνων. Την 20η Φεβ. μετά από σφοδρό βομβαρδισμό πυροβολικού, ο Ε.Σ εκτέλεσε ένα ευρύ υπερκερωτικό ελιγμό, κινούμενος επί τριών κατευθύνσεων παρακάμπτοντας το Μπιζάνι, από δυτικά, με προορισμό τα Ιωάννινα. Η 1η φάλαγγα κατέλαβε τα υψώματα δυτικά Μανωλιάσας, ενώ η 2η μέσω της στενωπού της Μανωλιάσας και Ραψίστας έφτασε στον Άγιο Ιωάννη στα περίχωρα των Ιωαννίνων, αποκόπτοντας τα Ιωάννινα από το Μπιζάνι, το οποίο ακόμη ανθίστατο. Τέλος η 3η φάλαγγα προχώρησε δυτικά του όρους Τόμαρος(Ολύτσικας), καλύπτοντας τα πλευρά της 2ης φάλαγγος.

[18] Ο Αντιστράτηγος Κωνσταντίνος Σαπουντζάκης (1846 Ναύπλιο-1931), το 1865 αποφοίτησε από την ΣΣΕ με το βαθμό του Ανθυπολοχαγού Πυροβολικού. Το 1867 πολέμησε στη Κρητική Επανάσταση (1866-69) και στο πόλεμο του 1897. Στη συνέχεια μετεκπαιδεύτηκε στη Γερμανία, Αγγλία και Γαλλία, και επανερχόμενος στην Ελλάδα διορίσθηκε καθηγητής της στρατιωτικής τεχνολογίας στη Σχολή Ευελπίδων.

Ο Αντιστράτηγος Κωνσταντίνος Σαπουντζάκης.

[19] Ο Αντισυνταγματάρχης Ιωάννης Βελισσαρίου (Ρουμανία 1863-Κρέσνα 1913), ήρωας των Βαλκανικών Αγώνων. Σκοτώθηκε στην μάχη της Κρέσνας την 12 Ιουλίου 1913. Ονομάσθηκε «Ο ήρωας των Ηρώων», ενώ το προσωνύμιό του ήταν «Μαύρος Καβαλάρης» (ο πρώτος), στη συνέ-

χεια αποκάλεσαν και τον Στρατηγό Νικόλαο Πλαστήρα "Μαύρο Καβαλάρη" (ο δεύτερος).

Αντισυνταγματάρχης Ιωάννης Βελισσαρίου.

[20] Στις 30 Μαΐου 1913 (17 Μαΐου με το παλαιό ημερολόγιο) υπογράφηκε στο Λονδίνο συνθήκη ειρήνης μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και των συμμάχων βασιλείων της Ελλάδας, της Βουλγαρίας, του Μαυροβουνίου και της Σερβίας. **Βλέπε [Η Συνθήκη του Λονδίνου Κείμενο \(30 Μαΐου 1913\)](#).**

Άρθρον 2. Η Αυτού Μεγαλειότης ο Αυτοκράτωρ των Οθωμανών εκχωρεί προς τας Αυτών Μεγαλειότητας τους Συμμάχους Ηγεμόνας πάσας τας επί της ευρωπαϊκής ηπείρου εδαφικές εκτάσεις της Αυτοκρατορίας Αυτού προς δυσμάς γραμμής αρχομένης από της επί του Αιγαίου Πελάγους Αίνου μέχρι της επί του Ευξείνου Πόντου Μηδείας, εξαιρουμένης της Αλβανίας.

Το Άρθρο 2 της Συνθήκης του Λονδίνου.

[21] Η Συνθήκη του Βουκουρεστίου (30 Ιουλίου 1913). Την 29^η Ιουνίου 1913, η Βουλγαρία επιτέθηκε εναντίον της Ελλάδος και της Σερβίας, γεγονός που η σηματοδότησε την έναρξη του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου, ο οποίος έληξε την 30^η Ιουλίου 1913, μετά την στρατιωτική συντριβή της. Στις 10 Αυγούστου στο Βουκουρέστι η Βουλγαρία υπέγραψε την ομώνυμη συνθήκη με την Ελλάδα, την Σερβία, το Μαυροβούνιο και τη Ρουμανία με την οποία καθορίσθηκαν τα Ελληνοβουλγαρικά σύνορα και παραιτήθηκε κάθε αξιώσεως επί της Κρήτης.

[22] Η Φλωρεντία είναι πόλη της Ιταλίας, πρωτεύουσα της περιφέρειας της Τοσκάνης και της ομώνυμης επαρχίας. Από το 1865 έως το 1870 ήταν η πρωτεύουσα του Βασιλείου της Ιταλίας. Η πόλη βρίσκεται επί του ποταμού Άρνου (Arno) και αριθμεί περίπου 400.000 κατοίκους, που ονομάζονται Φλωρεντίνοι.

[23] Ο Γεώργιος Χρηστάκης-Ζωγράφος (1863 Παρίσι-1920) κατάγονταν από το Αργυρόκαστρο και πατέρας του ήταν ο εθνικός ευεργέτης Χρηστάκης Ζωγράφος. Σπούδασε νομικά στο Παρίσι και το Μόναχο. Διετέλεσε δύο φορές Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδος. Το 1913, μετά τη λήξη των Βαλκανικών Πολέμων, ο Βενιζέλος τον διόρισε Γενικό Κυβερνήτη της Ηπείρου.

Ο Γεώργιος Χρηστάκης-Ζωγράφος.

[24] Ο Αντιστράτηγος Αναστάσιος Παπούλας (1857 Μεσολόγγι-1935) αποφοίτησε το 1878 από την Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων ως Ανθυπολοχαγός του Πεζικού. Συμμετείχε στο πόλεμο του 1897 και στους Βαλκανικούς Πολέμους. Το 1917 μετά την εκθρόνιση του Βασιλέως Κωνσταντίνου οργάνωσε, τα κινήματα της Θήβας και της Πελοποννήσου. Για τον λόγο αυτό, όσο και για τη συμμετοχή του παλιότερα στη δημιουργία των ομάδων επιστράτων, καταδικάστηκε σε θάνατο. Τελικά δεν εκτελέστηκε έπειτα από προσωπική παρέμβαση του Βενιζέλου Έμεινε έγκλειστος στις Ιτζεδδίν στα Χανιά έως τις εκλογές τον Νοέμβριο του 1920, οπότε και του ανατέθηκε από την νέα εκλεγείσα κυβέρνηση η αρχιστρατηγία της Στρατιάς της Μικράς Ασίας. Τον Μάιο του 1922 αντικαταστάθηκε από τον Αντιστράτηγο Γεώργιο Χατζηανέστη και αποστρατεύθηκε. Το 1935 συνελήφθη για τη συμμετοχή του στο αποτυχημένο κίνημα της 1ης Μαρτίου 1935, καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε δια τουφεκισμού μαζί με τον Αντιστράτηγο Μιλτιάδη Κοιμίσση.

Ο Αντιστράτηγος Αναστάσιος Παπούλας.

[25] Ο Συνταγματάρχης Δημήτριος Ν. Δούλης (1865 Νίβιτσα επαρχίας Χιμάρας-1928), Το 1888 αποφοίτησε από τη Σχολή Υπαξιωματικών με το βαθμό του Ανθυπολοχαγού του Πεζικού. Πολέμησε στο ατυχή πόλεμο του 1897 και το 1912 τοποθετήθηκε στο μέτωπο της Ηπείρου, ως Διοικητής του 3^{ου} Τάγματος του 15^{ου} Συντάγματος Πεζικού. Την 3 Μαρτίου 1913 τοποθετήθηκε Φρούραρχος Αργυροκάστρου, μετά την απελευθέρωσή του από τον Ελληνικό Στρατό. Στη συνέχεια πολέμησε και στον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο.

Ο Συνταγματάρχης Δημήτριος Δούλης.

[26] Το ποίημα «Χιμάρα-Οι Λύκοι» του Κωστή Παλαμά.

Ας άνθισαν οι μυγδαλιές, κι ας την κρυφομηνάτε την άνοιξη
από τώρα με τα γλυκοχαράματα καθώς γοργοξυπνάτε, πουλάκια ειρηνο-
φόρα.

Ας είναι μέσα μου η καρδιά σκληρά σφιχτοδεμένη από ένα ρήγα
πόνου που απάνου σε χαλάσματα μαστόρεψε και σταίνει το μαύρο του το
θρόνο.

Ας άνθισαν οι μυγδαλιές. Νά! Ο ουρανός θολώνει,νά! του Φλεβάρη
η μπόρα σε φοβερίζει ατίναχτη με τ΄ όψιμο το χιόνι, πλάση λευκή, αν-
θοφόρα.

Ας κλαίει και μέσα μου η καρδιά. Κι από τα κλάματά της αθάνατο λουλούδι, της μοναξιάς παρηγοριά, της Χώρας παραστάτης, φυτρώνει το Τραγούδι.

Τέλος να πήρε ο πόλεμος; Άλλος δεν είναι αγώνας; Ελλήνων ιεροί λόχοι, για ύπνο βαρύ σάς δέχτηκε της δόξας ο λιμιώνας; 20Η δάφνη αμάραντη; —Όχι!

Λαλούμενα ξενύχτηδων. Σωπάτε, χαροκόποι!—Ω σπαθωτή κιθάρα τυρταία, φόρεσε πύρινη, μπροστά στην κρύαν Ευρώπη, κορόνα τη Χιμάρα!

Κιθάρα μου, ανυπόταχτη ψυχή, οι καιροί και οι τόποι πάντα υποταχτικοί σου, φως πάρε από τον Όλυμπο, νύχτα από τη Ροδόπη, και λάμψε και σκορπίσου.

Στα χιμαριώτικα βουνά ροβόλα, τα τουφέκια τ' άγρια συντρόφεψέ τα, με της πατρίδας την ψυχή και με τ' αστροπελέκια την άγια γη χαιρέτα.

Γεια σας χαρά σας, Βασιλιά νικητή, Κυβερνήτη με την τρανή τη γνώμη!

Θυσίας βωμός! Εκεί πετώ. Φτερά με παν πετρίτη, εμένα είν' άλλοι οι δρόμοι.

Στους ξέγνοιαστους αλίμονο! Τους πρέπει να είναι δούλοι, στον άρπαγα, τρομάρα!

Η Ελλάδα πού; Στην Ήπειρο. Δόξα στο Κακοσούλι, Νίκη σ' εσέ, Χιμάρα!

Τα Γιάννενα ονειρεύονται, η Κρήτη ξαποσταίνει, βουβή η Θεσσαλονίκη, η Αθήνα ξεφαντώνει. Ποιός βογκάει σα να πεθαίνει;— Χιμάρα, ολόρθη! Οι λύκοι.

[27] Άρθρον 1: Έπιτρέπεται εις τήν Κυβέρνησιν ή εις τήν άλβανικήν επικράτειαν παραχώρησις τής νησίδος Σάσωνος, άνηκούσης του Έλληνικού Βασιλείου, δυνάμει του 2ου άρθρου τής περί παραχωρήσεως των Ίονίων νήσων Συνθήκης του Λονδίνου τής 17/29 Μαρτίου 186. **Άρθρον 2:** Η ισχύς του παρόντος νόμου έρχεται από τής εις τήν Έφημερίδαν τής Κυβερνήσεως δημοσιεύσεως αυτού.

Έν Αθήναις της 5ης Μαΐου 1914.

Τò Υπουργικόν Συμβούλιον.

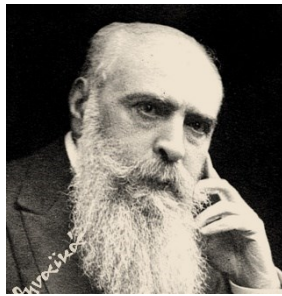
Ό Πρόεδρος: Έλευθέριος Βενιζέλος.

Τα μέλη : Γ. Στρέιτ, Α. Διομήδης, Κ. Ρακτιβάν, Κ. Δεμερτζής, Ε. Ρέπουλης, Α. Μιχαλακόπουλος, Ι. Τσιριμώκος

[28] Βουλευτές Νομού Αργυροκάστρου (10) : [Δημήτριος Δούλης](#), [Σπύρος Σπυρομήλιος](#), [Βασίλειος Σωτηριάδης](#), [Πέτρος Ζάππας](#), [Δημήτριος](#)

Παπούλας, Θεμιστοκλής Μπαμίχας, Κυριάκος Κυρίτσης, Χριστόδουλος Τόσκας, Βασίλειος Πουτέτσης, Θεμιστοκλής Αδαμίδης. Βουλευτές Νομού Κορυτσάς (6) : Ιωσήφ Αδαμίδης, Κωνσταντίνος Πολένας, Δημήτριος Ζήκος, Επαμεινώνδας Χαρισιάδης, Κωνσταντίνος Σκενδέρης, Ευκλείδης Σιώμος.

[29] Ο Στέφανος Σκουλούδης (1838 Κωνσταντινούπολη- 1928) Διετέλεσε Πρωθυπουργός της Ελλάδος το 1915-1916, θήτευσε υπουργός και εκλέχτηκε αρκετές φορές βουλευτής. Ήταν επίσης σημαντικός συλλέκτης πινάκων. Τη συλλογή του την κληροδότησε αργότερα στην Εθνική Πινακοθήκη.

Ο Στέφανος Σκουλούδης.

[30] Ο Κάρολος Σφόρτσα ή Κόμης Σφόρτσα (1872-1952) ήταν Ιταλός διπλωμάτης και πολιτικός. Ολοκληρώνοντας τις σπουδές του στη νομική εισήλθε στο διπλωματικό χώρο και στην αρχή υπηρέτησε ως γραμματέας πρεσβείας στο Λονδίνο και αργότερα στο Πεκίνο. Το 1916 διορίστηκε πρέσβης στη σερβική βασιλική Αυλή. Υπήρξε από τους πλέον θερμότερους υποκινητές του εθνικιστικού κινήματος του Κεμάλ Ατατούρκ και εξελίχθηκε σε πολέμιο της Ελλάδος κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας.

Ο Κάρολος Σφόρτσα.

[31] Αντάντ ή «Εγκάρδια Συνεννόηση» ονομάζεται η συμμαχία Γαλλίας και Μεγάλης Βρετανίας, η οποία έθεσε τέλος σε 8 αιώνες ανταγωνισμού και έθεσε τις βάσεις για την Αγγλογαλλική συνεργασία κατά τον 20ό αιώνα. Μετά την έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου η συμμαχία μετατράπηκε στην «Τριπλή Αντάντ», με την εισδοχή της Ρωσίας. Στην συνέχεια εισήλθαν στη συμμαχία η Σερβία, το Βέλγιο, η Ιαπωνία(1914), η Ιταλία (1915), η Ρουμανία (1916), οι ΗΠΑ (1917) και η Ελλάδα (Ιούνιος 1917). Υπό αυτή την έννοια ο όρος «Αντάντ» χρησιμοποιείται για να δηλώσει το νικηφόρο συμμαχικό μπλοκ κατά τον Α΄ ΠΠ.

[32] «Τον Ιανουάριο του 1944, ο Βασιλεύς Όθων κήρυξε τη "Μεγάλη Ιδέα" την οποία διατύπωσε στη βουλή ο πολιτικός Ιωάννης Κωλέττης ως εξής: "Τό Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος δέν εἶναι Ἑλλάς, ἀποτελεῖ ἓν μέρος μόνον, τὸ πλέον πτωχό τῆς Ἑλλάδος...Υπάρχουν δύο μεγάλα κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Αἱ Ἀθήναι εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου. Ἡ Κωνσταντινού-λπολις εἶναι ἡ μεγάλη πρωτεύουσα, ἡ Πόλις, τό ὄνειρον καὶ ἡ ἐλπίς ὄλων τῶν Ἑλλήνων».

Ο Βασιλεύς Όθωνας (1815-1867) και ο Ιωάννης Κωλέττης (1773-1847).

ΤΕΛΟΣ.

Αντιστράτηγος ε. α. Ιωάννης Κρασσάς.

Πηγή : <https://www.istorikadromena.gr/>